

արդէն այնքան էին երես առել, որ մտածում էին Ազգ. Խորհուրդն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էլ մէջտեղից վերացնելու մասին: Ի սլատասխան Ազգ. Խորհրդի գիմումի, Զինւ.-Յեղափ. Կոմիտէն, ապր. 8-ին, յայտարարեց բոլոր ազգային զորամասերը և հայկական Ազգ. Խորհուրդը լուծւած: Վերջինս մերժեց ենթարկւել այդ կարգադրութեան, բայց, ի վերջոյ, ստիպւած եղաւ տեղի տալ, և ապր. 14-ին Զինւ.-Յեղ. Կոմիտէի ու Ազգ. Խորհրդի միջև ստորագրուեց մի համաձայնութիւն, որով՝

«1. Հայկական Չրդ ազգ. հետեակ գունդը կազմալուծւում է. նրա մի մասը մտնում է Համազասպի գումարտակների մէջ, իսկ մնացածը Խորհրդի կարմիր գումարտակների մէջ.

2. Համազասպի գումարտակները վերակազմւում են՝ ամբողջովին ենթարկւելով Խորհրդի իշխանութեան և մտնում են կարմիր բանակի մէջ «16րդ և 17րդ գումարտակներ» անւան տակ.

3. 16րդ և 17րդ գումարտակների հրամանատար է նշանակւում Համազասպը, իսկ օգնական՝ Սերգօ Մանուշարեանը...

4. Համազասպի գումարտակները նպատակ ունեն մօտիկ ապագայում գործողութիւններ սկսելու արևմտեան ուղղութեամբ, այսինքն՝ դէպի Գանձակ—Երևան»:

Համաձայնադիրը ստորագրեցին Ս. Շահումեանը, Մ. Կորկանեանը, Ա. Գիւլխանդանեանը, Ն. Տէր-Ղազարեանը և Յ. Տէր-Օհանեանը:

Այսպիսով, հայկական զորամասերը ապր. 14-ից անցան բոլշևիկների ձեռքը: Նրանց թիւը հասնում էր 10-12 հազարի, 50-ի չափ թնդանօթներով: Նրանց մէջ էին հաշւում և Հ.Յ.Դաշնակցութեան ու սոց.-յեղափոխական մարտական խմբերը, որոնք փաստօրէն գտնւում էին այդ կուսակցութիւնների ղեկավար մարմինների ձեռքին և հրապարակ էին բերւում միայն արտակարգ դէպքերում: Դաշնակցական զորամասը բաղկացած էր 6—700 ընտիր մարտիկներից՝ Գ. Բալայեանի հրամանատարութեան տակ:

Ապր. 25ին իշխանութիւնը վերջնականապէս անցաւ բոլշևիկներին: Այդ օրը բանւորական, զինւորական և նաւաստիական խորհուրդների համագումարը կազմեց Բազուի ժողովրդական Գործավարների Խորհուրդ՝ Ստ.Շահումեանի նախագահութեամբ: Միւս կուսակցութիւններն ու ազգային խորհուրդները յետ մղեցին, թէև, անուղղակի կերպով, Հ. Ազգային Խորհուրդը շարունակում էր ազդեցութիւն ունենալ գործերի և հայկական զորամասերի վրա: Առհասարակ, զօրքի կազմն ու ղեկավարութիւնը հիմնական փոփոխութեան չենթարկեց. զինւորական գործավար և ընդհանուր հրամանատար էր բոլշևիկ Ղորղանեանը, նրա սպայակոյտի պետ՝ գնդ. Աւետիսեանը, հայկական զորամասերի պետ՝ Համազասպը, ճակատի հրամանատար՝ գնդ. Ղազարեանը, բանակի մատակարարման մասի վարիչ՝ Մ. Տէր-Պողոսեանը և այլն:

Հայկական զորամասերի վրա ձեռք դնելուց յետոյ, բոլշևիկները ձեռնարկեցին զինւորական ուժերի վերակազմութեան ու լրացման: Բայց այդ միջոցին հանգիստ նստած էր և թշնամին: Նուրի փաշան Գանձակում կազմակերպում էր հռչակաւոր «խաւմական բանակը»՝ թիւրք սպաների